

Z KORESPONDENCE JANA HRABĚTE HARRACHA S FRANTIŠKEM LADISLAVEM RIEGREM

Jan Luštinec (Jilemnice)

From the Correspondence between Jan, Count of Harrach, and František Ladislav Rieger

Abstract: František L. Rieger (1818–1903) was one of the leading representatives of the burgher class. He was socially engaged in many directions, but especially in politics. His counterpart, Jan Nepomuk Harrach (1828–1909), was a prominent figure of Czech aristocratic society and one of the foremost aristocrats of the monarchy. He was one of the few with strong Czech feelings. Like Rieger, also he was engaged in many areas – in economy, culture (his activities for the National Museum and the National Theatre are likewise non-negligible) and politics. In this area, he was less innovative than Rieger, but very extremely persistent. His excellent management of the extensive family property made it possible for him to become an important benefactor as well (he donated the largest sums to the large Czech minority in Vienna). The two men gradually became friends and Harrach significantly crossed the boundaries of his estate. The correspondence reflects their common interests, mutual cooperation and true friendship.

Keywords: Harrach – Rieger – friendship – correspondence – politics

Jan hrabě Harrach (1828–1909), majitel rozsáhlých statků v Krkonoších, na Hradecku, v jižních Čechách, Rakousku a Uhrách, patřil k národně neobyčejně uvědomělým šlechticům. Považoval se vždy za Čecha a české zájmy trvale hájil, byť mu to ne jednou přineslo hořkost a nepochopení. Proslul jako znamenitý hospodář, organizátor, ochránce početné české menšiny ve Vídni, mecenáš atd. Exponoval se rovněž v oblasti politické. Po celý život zůstal velkým odpůrcem bojovného nacionalismu. Poukazoval na jeho škodlivost, jež oslabuje celou monarchii a spravedlivé smíření Němců s Čechy považoval za základní předpoklad stabilizace českých zemí i celého státu.

Vynikajícím způsobem se zapsal do dějin Národního divadla a Národního muzea – zde zejména jako pečlivý kurátor Matice české a posléze jako prezident Společnosti Muzea Království českého. Tím vším se často velmi přibližoval názorům Františka Ladislava Riegra (1818–1903), oba si navíc byli věkově blízcí, a jistě především z těchto zdrojů pozvolna vyrostlo vřelé oboustranné přátelství, výrazně překračující stavovské hranice.

Všechny Harrachovy dopisy jsou psány česky. Zatím jediný doklad německé korespondence máme z raných let, z 8. března 1858. Jazyk dopisů je dobrý, místy poněkud archaický. V raných dopisech se občas objevují germanismy, zejména ve výstavbě věty. Chyb není mnoho a nezdědka jsou způsobeny chvatem. Janovo písmo je vcelku dobře čitelné, energické. Typická je skutečnost, že naprostou většinu listů Riegrovi psal Harrach vlastnoručně, zatímco řadu dopisů jiným adresátům diktoval a osobně je pouze podepisoval. Obsah dopisů bývá věcný, nechybí ani zmínky o rodině a privátních záležitostech. Vedle oslovení „slovutný pane“, „velectěný pane doktore“ atd. se postupně stále častěji připojuje i vřelé „milý příteli“. Svůj podpis hrabě Harrach zpravidla spojuje do jednoho slova „JanhrHarrach“ či „JanhraběHarrach“.

Obr. 1. W. Kretschmer, Jan N. Fr. hrabě Harrach, olej, plátno, konec 19. stol., KM Jilemnice. Foto: Karel Hník.

Obr. 2. Obálka dopisu adresovaného Riegrovi, ANM Praha, fond Fr. L. Rieger, kart. 29. Foto: Jan Luštinec.

První písemné kontakty začaly v padesátých letech 19. století a rychle narůstaly. Oba si posléze navzájem sdělovali i velmi důvěrné záležitosti. Hrabě Jan přitom občas poněkud kuriózním způsobem používal dokonce i azbuku. Nejednalo se ovšem o ruštinu (i když hrabě základy ruštiny ovládal), ale o pouhý převod českého textu. Občas se jednalo o žert, ale jindy nepochybně o jistý druh konspirace, neboť takový dopis byl pro většinu lidí nečitelný.

Hezky to dokládá dopis z roku 1876, kdy byl hrabě přes svou smířlivou povahu neobvykle nakvašen:

Zámek Hrádek 28/9 1876
Nechanice
Velečtý pane doktore

Dopis Vašnosti 25/9 obdržel jsem právě a nemeškám Vašnosti sdělit, že mi bohužel možná nebude se zúčastnit při poradě v Malči, jsem totiž již delší čas plicním katarem stížen a nesmím se namáhat, nesmím mnoho mluvit a se varovati všelijakého vzduchu chladnějšího. Nezbyvá nic jiného, abych co možná se zotavil, nežli přebývat nějaký čas v jižních kraji-

Obr. 3. Erb hrabat Harrachů z jilemnického zámku, polychromovaná dřevorezba, 19. stol. Zajímavé jsou lipové ratolesti, jimiž hrabě Jan zdůraznil své češství. SZ Sychrov. Foto: Kamila Antošová.

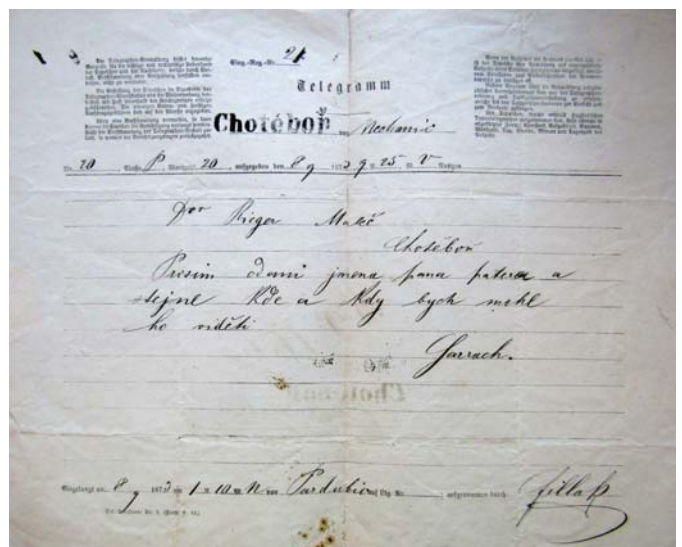
nách. Neračte tedy se mě (mnou, pozn. J. L.) počítati nyní, musím především, Bůh dejž, se uzdraviti, bych opět zase se vši silou se pustiti mohl k vykonání úlohy života svého, tj. pracovati k osvobození Slovanů. Chování se našich Turkův jest skutečně hrozné a myslím, že nejsem špatným prorokem, když Belgii co obraz naší budoucnosti postavím. Byl jsem právě před nedávnem tam a paralela Belgie s Čechy jest skutečně podivuhodná.

Pražák¹ mi také psal, doufám, že i Moravané co Slované se cítí a opustí brzo turecké otroctví!² Ačkoliv jsem byl vždy pro vyrovnání a pro akci, tak při nynějších nepřátelských poměrech živlu tureckého u nás nechci ani slyšeti. Stojíme na prahu katastrof!

Před odjezdem svým radím Vašnosti jednu věc: *рачте зустати ве споэни с выходем, ктеры эдине няс спасит муже а несполехејте никда на Францоузе.*³ Srdečným pozdravem doufám na shledanou!

Odjedu dnes do Prahy.

Vašnosti oddaný Jan Harrach.⁴

Obr. 4. Telegram Riegrovi na Maleč, ANM Praha, fond Fr. L. Rieger, kart. 29. Foto: Jan Luštinec.

Dodejme, že Harrach byl dokonce označen za panslavistu, ale toto nařčení důrazně odmítal a panslavismu skutečně zůstával jako důsledný austroslavista vzdálen.

Samozřejmě, že nejdůležitější jednání probíhala ústně. Rieger pobýval často na Janových sídlech.⁵ Naopak Harrach velmi rád zajížděl do Malče, kde se cítil velmi dobře, a to tím spíše, že tam potkával velmi zajímavé osobnosti, jichž si velice vážil. Na první místo patřil František Palacký. Harrach k němu choval mimořádnou úctu a právě podle Palackého Dějin sestavil *Chronologický přehled dějin českých* (Praha, 1867). Na Malči bývala příjemná atmosféra, ale Palacký vynikal až pedantickou přesností a jakékoli odchylky od zaběhnutého pořádku nesnášel ani u svých šlechtických přátel. Půvabnou vzpomínku z Malče nám zachoval prof. JUDr. Jan Krčmář (1877–1950): „*Jitra v Malči jsem trávil ve společnosti administrátora malečského panství Sauera, tehdy již sedmdesátinika, ale zdravého, čilého a znamenitého pamětníka minulých dob. Sloužil rodině Riegrových již od roku 1873, kdy do Malče přišel jako mladý praktikant. Ježto jsem byl zvyklý časně vstávat, což o zámeckém pánu nikterak neplatilo, snídal jsem s panem administrátorem a ten mi při té snídani vypravoval o F. Palackém, dr. Fr. L. Riegrovi a jeho synu Bohuši Riegrovi. O Palackém vypravoval, jak byl přesný, pořádkumilovný a přísný, takže slovo despotický není asi upřílišněné. Jedna z těch vzpomínek stojí snad za zmínku. Palacký hleděl přísně na to, aby se o půl jedné obědvalo. Všichni účastníci museli být v jídelně shromážděni, Palacký přesně v půl jedné uhodil do dveří a vstoupil. Zle by bylo bývalo, kdyby se některý z účastníků oběda opozdil. Ale to se prý nikdy nestalo. A tu prý jednou, již v posledních letech života Palackého, dlel v Malči návštěvou Jan hrabě Harrach. Všichni již byli shromážděni v jídelně, raději o pár minut dříve, jen Harrach nikde. Když se hodinová ručička povážlivě blížila k půle, řekl dr. Rieger zeti či snad ještě ženichu své dcery Marie Václavu Červinkovi: „Václave, jdi se k němu podívat, ať není mrzutost.“ Červinka našel Harracha poloostrojeného a naříkajícího, že nemá s sebou lokaje a že se nedoveze dostrojít. V největším chvatu Červinka osvíceného hosta dostrojil a v poslední skoro vteřině ho šoupl do dveří jídelny. Jen se tam octli, zazněla známá rána na dveře a Palacký vstoupil. Mrzutost tedy nebyla.*⁶

Jan se do Malče těšil. V jednom z listů píše:

Zámek Hrádek

Nechanice

Ctěný Pane,

Těž já jsem litoval velice, že jsme se v Praze neviděli, a počtěn listem Vašnosti od 18/9 spěchám, bych Vás zpravil, že s potěšením přijímám pozvání Vaše do Malče a že tedy 24^{ho} o 12 hod. 57 v poledne přijedu do Chotěboře, kdež láskavost Vaši mi pošle příležitost do Malče,

Těším se velice jednou Vás na Vašem venkově viděti a stejně ze sejití s přáteli z Prahy a z Vídně.

Na shledanou tedy

Vašnosti

srdečně oddaný Jan hrHarrach

Harrach se přátelil s celou Riegrovou rodinou a doloženy máme jejich společné cesty na velehradskou pouť. Například roku 1886 sdíleli v kostele při bohoslužbě oratoř. Marii Červinkové-Riegrové se oslavy příliš nelíbily pro jejich formálnost a nevyhraněnost. V celkové rozmrzelosti se jí zdály i Harrachovy dcery s výjimkou nejstarší, podle jejich slov hraběti údajně nejpodobnější, namyšlené. Hrabě Jan s ní ale hovořil „*velmi přívětivě*“.⁷

Nechyběla ani zcela nahodilá setkání, např. 26. září 1887 píše M. Červinková otcí: „*Snad Ti také profesor Bráf⁸ sdělil, že jsme na nádraží hovořili s hrabětem Harrachem. Ptala jsem se, co říkal volbě Lažanského,⁹ a podotkla, že to jest výsledek jednání Gautschova.¹⁰ To hrabě Harrach nepopíral a dodal, že nyní poměry jsou velmi smutné, že to s námi špatně stojí (minil nahoře) a to vše že způsobil vítr od západu. Pravila jsem, že to věru nestálo za to, kvůli několika školám vyvolat takovou opozici nespokojenost v národě, leda že by nás snad schválně chtěli odpuzovat. Na to Harrach, že jednání Gautschovo (běželo o tzv. ordonance)¹¹ nebylo nahodilé, že to bylo jistě zúmyslné, a vyjádřil se asi tak, jako by nepochyboval, že to je úmyslem vlády tisknouti nás, pomalu změnit se k nám, snad i blížiti se k levici a Němcům (...).*¹²

Alois Pražák označil hraběte Harracha za „*Riegrova českého důvěrníka*“.¹³ To dokládá i řada případů, kdy Rieger v předtuše nedobrých událostí své spolupracovníky mobilizuje: „*Dnes piši Lobkowiczovi¹⁴ a Harrachovi. Ve Vídni se něco vaří. Byl bych měl chuť tam zajet se orientovat, ale bylo by to snad nápadné, nechci se vtírat, když nejsem pozván.*“¹⁵

Hrabě se podílel též na řadě společných projektů, ale své hodnoty měl pevně seřazeny a podle této hierarchie vždy po-

¹ Alois Pražák (1820–1901), moravský a rakouský politik, stál v čele moravské větve Národní strany, tedy staročechů. Jeho politická kariéra vyvrcholila postem ministra v rakouské vládě.

² Myšlena patrně německá politika v monarchii. Ve sledované době se aktivizovalo turecké nebezpečí kvůli tzv. velké východní krizi, která probíhala od roku 1875 (vypuklo povstání v Bosně a Hercegovině proti tureckému útlaku a Rusko tehdy stálo po boku pravoslavných Slovanů) a vyvrcholila v rusko-turecké válce v letech 1878–1879.

³ „(...) *rače zůstatí ve spojení s východem, který jedině nás spasit může a nespolehejte nikdá na Francouze.*“

⁴ Není-li uvedeno jinak, všechny citované dopisy najdeme v Archivu Národního muzea, fond Fr. L. Rieger, kart. 29, korespondence Ha–Herz (b. Osobní).

⁵ Zejména v Hrádku u Nechanic, v Jilemnici či v pražském paláci.

⁶ ČECHUROVÁ – KUKLÍK 2007, s. 354–355; Krčmář harrachovské prostředí dobře znal, pobýval v Nechanicích a navštívil též zámek Hrádek.

⁷ VOJÁČEK – VELEK – KOKEŠOVÁ – POWER – SVOBODOVÁ – SWIERCZEKOVÁ – VÁCHA 2013, s. 218–219, 225.

⁸ Albin Bráf (1851–1912), právník, národohospodář, vysokoškolský pedagog. Jako politik dosáhl nejvyšší mety, když zastával místo ministra orby (zemědělství). Byl manželem Riegrový nejmladší dcery Libuše.

⁹ Leopold Prokop Lažanský z Bukové (1854–1891), český šlechtic a politik.

¹⁰ Paul Gautsch von Frankenthurm (1851–1918), rakouský politik, který zastával funkci ministerského předsedy.

¹¹ Rozhodnutí, jimiž měly být zrušeny některé méně navštěvované české školy a gymnázia ve prospěch odborných škol.

¹² HEIDLER 1926, s. 332–333.

¹³ Tamtéž, s. 70.

¹⁴ Jiří Kristián kníže Lobkowicz (1835–1908) byl blízkým příbuzným Jana hraběte Harracha.

¹⁵ Tamtéž, dopis F. L. Riegrovi M. Červinkové-Riegrové, Praha, 22. 11. 1891, s. 482.

stupoval. Když M. Červinková-Riegrová požádala Harracha o nějaký jeho krkonošský objekt pro feriální¹⁶ osady pro pražské děti s poukazem, aby se dostaly na čerstvý vzduch, odvětil, že podobnou stavbu nemá k dispozici, ale rád přispěje prostřednictvím svých dcer finančně. A v závěru dopisu podotýká:

V Praze dne 10. 7. 1883

Velectěná Paní (...)

*Mám sice chudého lidu na statcích svých dosti a věru děti tohoto lidu ku příkladu na Krakonoši, ačkoli na zdravém vzduchu, předce ještě větší nouzi trpí než děti ve městě. Povinnost má je tedy předně tam podporovati, kde hlad a bída jest větší! Proto mi nelze také na horály naše zapomenouti (...).*¹⁷

Jan hrabě Harrach se angažoval také v tiskové politice staročeské strany. V roce 1866 vrcholil boj o udržení staročeského deníku *Národ*. Trval již několik let a dostával se do stále větších svízelnů. V roce 1866 k nim přistoupila ještě válka prusko-rakouská. František Šimáček (1834–1885) jako nakladatel se snažil učinit, co bylo v jeho silách. Z dopisu vyplývá, že hrabě Jan patřil k hrstce šlechticů, kteří byli ochotni periodikum hmotně podpořit. Hrabě tak učinil značnou sumou 350 zlatých, ale také řadou organizátorských aktivit, osobních intervencí atd. *Národ* však 15. května přestal vycházet. Mladý historik Josef Kalousek tehdy označil zánik listu za národní neštěstí. Poté se ještě dlouho táhlo finanční řešení zadluženého deníku. Když hrabě následující dopis Riegrovi odeslal, netušil, že dny *Národa* jsou definitivně sečteny.¹⁸

Schloss Konarowitz (předtištěná hlavička)

den 14. května 1866

Vaše Blahorodí.

*Lituju, že nemohu tak utěšitelné zprávy Vašnosti podati, jak bych si to přál ohledně naší záležitosti s *Národem*. Hrabě Eugen Czernin¹⁹ mi psal, že se chce předplatit na 20 exemplářů, více že učiniti mu nelze. Z ostatních pánů neodpověděl žádný, což mi velmi nemilé jest znamení. Tím více mě těší, že hrabě Clam Martinic²⁰ již složil částku svou, želim, že mi v tomto okamžiku docela nemožno jest Vám něco zaslati. Můj otec se ještě nevyjádřil, ačkoliv jsem se dosti u něho přimlouval. Upřímně řečeno, jsem právě nyní v takové peněžitě tísni, kterou nepamatuju, doufám, že ráčte být přesvědčen, že kdybych mohl, bych zajisté neváhal poslati peněz.*

Pan Šimáček mi psal a já znám dobře oceniti všecky důvody od něho přednešené, ale – kde nic není, tam bohužel nelze dáti ani bráti.

Časy jsou velmi zlé pro mě a páni, kteří by mohli snad dáti – nedávají. Já jsem učinil věru dle možnosti a skoro více, nežli mě síly dovolovaly v poměru k jiným. Působení jinaké za pány ze šlechty naší není mi možné.

Prosím, vyřídíte panu Šimáčkovi, že píšu, poněvadž mě požádal, bych Vámi jemu opověděl. (...) Doufaje s Vašností se snad některou středu v Praze shledat jsem

S upřímnou úctou

Oddaný JanhrHarrach

P. S.

Vrátiv se teprv nedávno z hor nemohl jsem dříve panu Šimáčkovi psáti.

Těžiště Harrachovy korespondence s Riegrem zůstává v oblasti české politiky. Hrabě Jan se těšil ve společnosti důvěře i popularity, a tak většinu volebních soubojů s mnohdy velmi silnými kandidáty vyhrál. Pouze roku 1862 a o deset let později podlehl hrabě ve volbách do zemského sněmu konkurentům. V dalších letech se na politické scéně začínají Janovi rýsovat nové komplikace, a to zejména v podobě tábora mladočechů. Ti v lednu 1873 postavili ve volbách do říšské rady proti hraběti vlastního silného kandidáta dr. Antonína Čížka, ale hrabě volební souboj ve druhém kole vyhrál. Jan podepsal státoprávní ohrazení a mandátu se zřekl, aby dodržel pravidla stranické disciplíny, jež mu podobný postup přikazovala. (Sám Harrach se však vnitřně s pasivní rezistencí²¹ nikdy neztotožnil a považoval ji za škodlivou.) Císař mu projevil svou nemilost, a z tohoto důvodu nepotvrdil ani jeho volbu nechanickým okresním starostou. Také o čtyři roky později dokázal Harrach zvítězit v litomyšlském obvodu ve volbách do říšské rady nad oblíbeným mladočeským kandidátem Karlem Sladkovským (1823–1880). V roce 1878 porazil mladočeského kandidáta ve volbách do zemského sněmu.²²

Nizza 28/3 872(?)

večer 6 hod.

Velectěný Pane a přáteli,

Právě jsem dostal list Vašnostin a spěchám s odpovědí, aby dnes odešla.

Souhlasím tedy s návrhem důvěrníků a usnešení, že budu zase já v Jilemnicku kandidovat letos, ale jen pod tou výminkou, že to bude poslední krát. Bůh dejž, aby tato volba byla skutečně poslední pasivní a že nová za 6 let nám již do sněmu nějakého vstoupiti dovolí.

Zde je mnoho Rusův a potkal jsem již několik mně známých dám z Petrohradu, právě dnes večer jsem byl u ruské dámy a mnoho se politisirovalo po rusku, po česku a po francouzsku (...).

Váš oddaný JhrHarrach

Jan vynikal snahou o spolupráci mezi českými konzervativními stranami a velmi realistickým pohledem na politické dění. Dokladem toho je i následující dopis. Text zároveň dosvědčuje, že důležitá pro něj vždy zůstávala kvalita kandidáta.

¹⁶ Prázdninové pobyty.

¹⁷ LA PNP, fond Marie Červinková-Riegrová.

¹⁸ FABINI 2016, zejména s. 52–54.

¹⁹ Eugen, též Evžen hrabě Černín z Chudenic (1851–1925), český šlechtic a rakouský politik.

²⁰ Jindřich Jaroslav hrabě Clam-Martinič (1826–1887), český šlechtic a politik.

²¹ Neúčast českých poslanců na říšské radě, kterou vyhlásil F. L. Rieger dne 18. 3. 1863. Pasivní rezistence měla podpořit státoprávní program české politiky, usilující o federalizaci monarchie. Pasivní rezistence ale úspěch nepřinesla. Postupně byla opouštěna. Definitivně skončila až 7. 10. 1879. Se svým státoprávním ohrazením ale poslanci vystupovali při každém otevření říšské rady.

²² GEORGIEV 2011, s. 315–316.

Velectěný Pane Doktore

Mluvil jsem právě s Menčíkem,²³ on bude bez pochyby od Mladočechů kandidován, nemůže tedy býti od nás navržen, za to ale je mírný a slíbil mi, že chce k tomu působiti, aby se výstřední elementy vyloučily a aby se ostatní přidali k společné straně národní, jak i já ji mám na mysli.

Dostal jsem právě zprávu z Jilemnice, že tam není staročeský kandidát jiný a že o Menčíkovi se mluví, bez pochyby i projde, když v tom směru naznačeném pak působiti bude, může to i věci naší sloužiti.

Nejsrdečnějším pozdravem
Váš upřímně oddaný
v rychlosti

Jh Harrach²⁴

V listu *Politik* zveřejnil Harrach 25. července 1897 studii „Was nun“ (Co teď?), kde opětně poukazuje na nebezpečí německé iredenty. Příčinu opět vidí v nespravedlivém přístupu k Čechům. Vídeňská politika neustále Čechy manipuluje do pozice druhořadých občanů, když v rámci Království českého není čeština uznána jako jazyk úřední, přestože Češi tu mají výraznou převahu. „Uzná-li německá strana takový požadavek za oprávněný a vyjde Čechům vstříc, lze očekávat i ústupek z druhé strany.“ Stejně špatné je i postavení ostatních Slovanů v podunajské říši. Ohlas toho nazírání najdeme například v následujících řádcích:

Zámek Jilemnice, 18. 7. 1900

Vysokoblahorodý Pane,

Jelikož mi bylo oznámeno z vícero stran, že články zde přiložené pochází od Vašnosti, zasilám je Vám co starému příteli, abyste mi co autoru těch článků úsudek svůj sdělil. Napsal jsem to co odpověď ustavičných: Was nun?

Namahavá práce na Krkonoších mě poutá zde – chci dokud mi Bůh popřeje sil dostatečných ku zvelebení našich hor přispívati zakládáním závodů průmyslových na naší Jižeře, kde [j]sme dráhu železní si postavili. Často si na otevření silnice zemské vzpomínám, kde [j]sme spolu s Auerspergem²⁵ jí prozkoumali a kde konečně nyní železnice spojuje Jilemnici s Rokitnicí.“

Velmi zajímavou kapitolu Harrachovy široké činnosti představuje jeho úsilí o pomoc Slovákům. Uherské vládě měl vždy velmi za zlé její tvrdou maďarizaci. Již v roce 1880 pobýval v Martině a získal tu četné styky i značnou popularitu. V roce 1892 zorganizoval rozsáhlou akci na podporu chudých Slováků a sám přispěl částkou 500 zlatých.

Jeho nasazení bylo nezřídka mimořádné a mohlo mu přinést (a občas i přinášelo) nepříjemnosti. Dejme ale slovo přímo hraběti:

Obr. 5. Harrachův dopis Riegrovi, ANM Praha, fond. Fr. L. Rieger, kart. 29. Foto: Jan Luštinec.

Ctěný pane doktore,
částky mezi námi sbírané pro gymnázium v Tur. Sv. Martině obnášejí nyní již větší sumu, a jelikož gymnázium takové asiatické²⁶ vlády zapovězeno jest, musíme co nejdříve hledět, aby se pomoc poskytla žákům, kteří jsou ochotní u nás studovati, a proto dovoluji si návrh podati sl. klubu českému, aby se k tomu působilo v Praze, by 30–40 žákův mohlo studovati v Přerově, kam by neměli tak daleko jako do Čech a kam by co nejdříve se odstěhovali, dle výroku jednoho z předchozích vůdců slovenského národa, s kterým jsem dnes zde u mě konferoval. Více jich nebude, an ostatní již v maďarských gymnáziích rozděleni jsou. Bylo by tedy zapotřebí²⁷ získati jistého člověka, který by v Přerově bydlel a tam těm ubožákům podpory odevzdal. Vám, pánové, bude jistě známo, komu by se takový důvěrný úkol svěřiti mohl v Přerově, musí se to totiž co možná tajně státi, poněvadž rodiče těch žáků by měli od vlády despotické a barbarské všelijaké ukrutnosti k očekávání, kdyby se dozvěděla, že synové dostávají podpory od nás!

Račte mi tedy udati jméno takového obětavého vlastence v Přerově, abych tomu panu sdělil, kam se žáci obrátiti mají, až do Přerova přibudou. Dle svého mínění by stačily úroky

²³ Ferdinand Menčík (1853–1916), český historik, archivář ve službách hraběte Harracha, s nímž byl ve velmi přátelských vztazích.

²⁴ ANM, fond F. L. Rieger.

²⁵ Pravděpodobně Adolf Daniel kníže Auersperg (1821–1885), rakouský politik, který dosáhl postu ministerského předsedy (1871–1879).

²⁶ Kruté, despotické jednání tehdejší uherské vlády ke Slovákům.

²⁷ Potřeba.

kapitálu věnovaného pro tyto studující, kapitál tam beztoho se u živn.[ostenské] banky složí proti zúrokování?

Udalost ta je pro nás veledůležitá a já se jí ujmu co mohu, poněvadž tím se stane konečně spojení literární mezi námi a Slováky, dlouho toužebně očekávané a nyní umožněné ukřutností Maďarův samých.

Račte též sdělití panu drovi Mladému (soukromě ale), že bych si velice přál, kdyby pan Pauliny Toth²⁸ dostal nějaké postavení u zdejšího jednatelstva Slavie,²⁹ an chudák života svého doma jistý již není a chce pro nějaký čas z uherské říše se sem stěhovati, pak ale ztratí příjmy své v Uhersku. Račte mi odpověď Vaši cestou p. Beneše zaslati, an věc tak choulostivá se uveřejnit nedá, což by se stalo, kdyby psaní přímo od Vás na osobu mou odesláno bylo. Radosnějšího nemám nic k sdělení, i Pycose ce unapnie xosaŭ.³⁰ Srdečným pozdravem

Váš J h Harrach

Ve Vídni 5/2 875

K nejhezčím dokladům vztahu mezi oběma osobnostmi zůstává Harrachova odpověď na Riegrovu gratulaci k udělení Řádu zlatého rouna:

V Opatiji 18/2
896

Slovutný pane doktore a příteli!

Dostal jsem blahopřání ze všech stran takové množství, že jsem se tomu věru divil, nejpřednější místo ale patří pro mě Vašemu listu – a proto nemohu jen tak krátce se poděkovat, nýbrž cítím potřebu zvláštní svou vděčnost za slova Vaše Vám vyslovit!

Není snad člověka, kterého si tolik vážím a kterého jsem si vždy co příklad vzal, jak milý náš Rieger!

Patříme již pomalu k veteránům, ale srdce naše stejně cítí, dokud Bůh nám popřeje vezdejšího života. I já pohlížím na vystanovenání mé ze stanoviska nejen osobního, ale hlavně ze stanoviska politického pro národ český důležitého – kéž by se konečně smýšlení kruhů rozhodných obrátilo – aby Slovanům bylo dáno to, co spravedlnost požaduje – v tom vidím jedinou Spásu Rakouska. I zde je potlačování Horvatů a Slovinců na denním pořádku, všude spatřujeme tu zásadu v cis i v trans – i v Dalmacii zuřila vlašská iridenta při pohřbu našeho Klaiče³¹ hanebným způsobem.

Chci k tomu pracovat, aby hlavním městem Dalmacie se stal Split a Istrič Pola.

Když by jen Bůh dal, abych se úplně uzdravil, bych opět pracovati mohl k uskutečnění ideálů našich! i bojovati mohl neohroženě proti nesprávám.

Cvičím se zde v jazyku jihoslovanském s učitelem zdejším a seznámil jsem se s poslancem Stangerem, kterého v Parenze tak hanebně vyhodili. Zastávce nemá ten lid zdejší žádného! Živel maďarský i zde se nafukuje, Poláků je několik zde.

Právě jsem dostal zprávu od tajemníka musea, že se nám nepovolila částka potřebná pro skříň sbírky paleontologické i entomologické, tak že opět 2 let bude třeba, až se uspořádají tyto sbírky!

(...)

Více než 200 telegramů mi došlo i psaní, a co mi nejvíce těšilo, jest, že slovo Konečně se skoro všude nalezlo, takže

uspokojení všeobecné v tom spatřuju. Račte přijmouti srdečný pozdrav můj, zůstávám

Vašnosti nejoddanější JhHarrach.

Korespondence Jana hraběte Harracha, rozptýlená v mnoha archívních fondech i privátních sbírkách doma i v zahraničí, dává nahlédnout nejen do Harrachových a Riegrových názorů, ale též do problémů tehdejší společnosti, jejího hodnotového systému. Osvětluje složité předivo tehdejší politiky včetně vztahů mezi Vídní a Prahou, komplikovaného soužití Čechů a Němců. Harrach jako jeden z nejvýraznějších i nejpřednějších českých aristokratů využíval své pozice a často intervenoval u císaře, ve vládě i na jiných významných místech. Listy občas dávají možnost nahlédnout také do privátního života špiček tehdejší společnosti. Pro poznání života ve druhé polovině 19. století zůstávají nedocenitelným pramenem.

Prameny:

Archiv Národního muzea, fond F. L. Rieger.
Literární archiv Památníku národního písemnictví (LA PNP), fond Marie Červinková-Riegrová.

Literatura:

FABINI 2016: FABINI, Pavel (ed.). *Historik Josef Kalousek*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR v. v. i., České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, 2016.

GEORGIEV 2011: GEORGIEV, Jiří. *Až do těch hrdel a staků? Konzervativní myšlení a otázka samosprávy v politických strategiích české státoprávní šlechty po roce 1848*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011.

HEIDLER 1926: HEIDLER, Jan. *Příspěvky k listáři Dra Frant. Lad. Riegra. Díl II. Z let 1872 až 1903*. Praha: Česká akademie věd, 1926.

ČECHUROVÁ – KUKLÍK 2007: ČECHUROVÁ, Jana – KUKLÍK, Jan (edd.). KRČMÁŘ, Jan. *Paměti. Díl II. Skoro státníkem III*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i.: Pelhřimov, 2007–2017.

MENČÍK 1898: MENČÍK, Ferdinand. *Jan hrabě Harrach. K sedmdesátým narozeninám*. Praha: Hovorka, 1898.

VOJÁČEK – VELEK – KOKEŠOVÁ – POWER – SVOBODOVÁ – SWIERCZEKOVÁ – VÁCHA 2013: VOJÁČEK, Milan – VELEK, Luboš – KOKEŠOVÁ, Helena – POWER, Martin – SVOBODOVÁ, Jana – SWIERCZEKOVÁ, Lucie – VÁCHA, Zdeněk (edd.). ČERVINKOVÁ-RIEGEROVÁ, Marie. *Zápisky II. (1885–1886)*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i., Národní archiv, Scriptorium, 2013.

PaedDr. Jan Luštinec

Krkonošské muzeum v Jilemnici

Zámek 75, 514 01 Jilemnice

²⁸ Viliam Pauliny Toth (1826–1877), slovenský politiky, spisovatel, publicista a překladatel, významný kulturní činitel z generace štúrovců. S hrabětem Harrachem jej pojily přátelské vztahy.

²⁹ Slavia byla banka.

³⁰ Rusové se špatně chovají.

³¹ Miho, též Mihovil Klaić (1829–1896), pedagog a rakouský poslanec z Dalmácie. Zemřel 3. ledna 1896.